

STADSHOLMEN

FLINTAN 1, DEL AV

Bergsprängargränd 1-4, Renstiernas gata 39

SÖDERMALM

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

- 1** STENHUS, BERGSPRÄNGARGRÄND 1, F.D. BONDESONEN MINDRE 12
- 2** TRÄ- OCH STENHUS, BERGSPRÄNGARGRÄND 3, F.D. BONDESONEN MINDRE 10 OCH 11
- 3** TRÄ- OCH STENHUS, BERGSPRÄNGARGRÄND 2 A, F.D. BARNÄNGEN MINDRE 1
- 4** TRÄHUS, BERGSPRÄNGARGRÄND 4, F.D. BARNÄNGEN MINDRE 2
- 5** TRÄHUS, BERGSPRÄNGARGRÄND 2 B, F.D. BARNÄNGEN MINDRE 5
- 6** TRÄHUS, RENSTIERNAS GATA 39, F.D. BARNÄNGEN MINDRE 3

RENSTIERNAS GATA 39 ÅR 1915. IDAG ÄR DEN HÖGRA DELEN AV HUSET RIVEN. FOTO: KASPER SALIN. SSMF0045955

De småskaliga husen vid Bergssprängargränd och Renstiernas gata är en del av Flintan 1 och består av enkla 1700- och 1800-tals byggnader med tidstypisk utformning i sten och trä. Husen representerar byggnadsskick och levnadsförhållanden för de minst privilegierade i det som då var Stockholms utkant. Som exempel på denna bostadstyp är de oersättliga.

Till tomterna på Vita bergen flyttade arbetare och hantverkare som fick sin bärning bland annat i de industrier som låg kring Vita bergen och vid Hammarbyhamnen. Området var en fattig trakt av Södermalm. De bevarade låga stugorna, företrädesvis av trä, gårdarna, planken och de grusade vägarna är en miljö som det finns få kvar av i Stockholm och har ett högt kulturhistoriskt värde, både ur social-historisk, byggnadshistorisk och miljömässig synvinkel. Byggnaderna bevarar de ursprungliga volymerna och delar av de äldre planlösningarna, eldstäder och fyllningsdörrar. Under 1960-talet genomfördes moderniseringar av husen vilket medförde nya kök, wc och ytskikt.

Fastigheten Flintan 1 är blåvärderad enligt Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Det innebär att den har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Vita Bergen hette på 1600-talet Kråkeberget och var genom sin ansehliga höjd lämpligt för väderkvarnar. I den oländiga terrängen bosatte sig under 1700-talet fattiga människor som arbetade i traktens fabriker och här låg flera utkantskrogar, varav Faggens krog är den mest kända. Boendeförhållandena i den då omfattande kåkbebyggelsen var usla och under sent 1800-tal omnämns de kala Vita Bergen som "stadens

BERGSPRÄNGARGRÄND MED VY MOT VÄSTER. FOTO: J. MALMBERG

fattigaste och mest vanlottade trakt. ”De sociala problemen föranledde flera välgörenhetsinitiativ från privat håll. Mest känd är Elsa Borg, ”Vita Bergens drottning”, som drev ett skyddshem för unga kvinnor i Groens malmgård.

Från stadens sida lades området ut som park på 1880-talet. Parken var en i raden av så kallade bergs-parker som anlades i samband med malmarnas utbyggnad. På dessa platser som ansågs för svåra att bebygga skulle stadsborna kunna uppleva ett stycke natur. Genom utfyllnader och plantering med inhemska trädarter skapades en tillrättalagd parknatur där man till skillnad mot tidigare parker fick beträda gräsmattorna. I Vita Bergen påbörjades utfyllnaden med jordmassor 1888 och planteringen pågick från 1895 till 1924.

I och med uppförandet av Sofia kyrka 1903-1906 revs en del av den äldre bebyggelsen men en opinion med stadsfullmäktigeledamoten Anna Lindhagen i spetsen lyckade sätta stopp för de omfattande rivningar som skulle krävas för att anlägga en monumental trappa från Renstiernas gata till kyrkan. Lindhagen låg också bakom anläggandet av de delvis bevarade

Barnängens koloniträdgårdar, en av stadens första, år 1906 och hon motionerade 1913 om att Vita Bergen skulle förklaras som kulturresevat. Beslutet kom att dröja till 1956.

I samband med att Renstiernas Gata sprängdes ned i berget på 1930-talet bröts Vita Bergens samband med Nytorget och några hus tvingades rivas. Rivningar kom också till stånd i samband med breddningen av Skånegatan på 1920-talet och vid anläggandet av parkens lekplats på 1930-talet. På 1940- och 1950-talen gjordes kompletteringar i parken på initiativ av stadsträdgårdsmästare Holger Blom i syfte att ytterligare förstärka parkens användbarhet. Avtrycken från den så kallade stockholmskolans parkbyggande är stenmurar, trappor och friluftsteatern från 1954.

I parkens nordvästra hörn och längs dess kanter finns idag en sammanhängande småskalig trä- och stenhusbebyggelse från 1700- och 1800-talen. Med variation i husens form och storlek och med plankomgärdade trädgårdstäppor ger bebyggelsen en bild av hur den minst reglerade av stadens bebyggelse tidigare kunde te sig. Upprustningen av byggnaderna påbörjades på 1960-talet.

BERGSPRÄNGARGRÄND 1 SOM UPPFÖRDES UNDER 1810-TALET. FOTO: J. MALMBERG

Fastigheten Flintan 1

Fastigheten Flintan 1 omfattar ett flertal små tomter som tidigare hette Bondesonens mindre och Barnängen mindre. På grund av fastighetens storlek har den delats upp i två faktablad och för att förenkla byggnadernas historik redovisas de under de äldre fastighetsbeteckningarna. I det aktuella faktabladet redovisas den västra delen, det vill säga byggnaderna vid Bergsprängargränd samt en stuga vid Renstiernas gata. Innan Sofia kyrka byggdes sträckte sig Bergsprängargränd österut mot Stora Mejtens Gränd. Anledningen till namnet är ej känd men det har varit i bruk sedan 1820-talet. Berget var ursprungligen kalt men är idag lummigt beväxt med träd och buskar och alla tomter har trädgårdar.

FD BONDESONEN MINDRE 12

Bergsprängargränd 1 (hus nummer 1)

HISTORIK

År 1746 uppläts tomten och bebyggdes mellan åren 1810-1817 med dess nuvarande byggnad, nummer 1, av fabrikören C. Gustaf Hägglöf. Gården ägdes

därefter av sidenvärgesällden Carl Henrik Gillberg, skräddargesällden Isak Magnus Blomqvist och arbetskarlen A. Svensson. I brandförsäkringar från 1800-talet framkommer att gården var omgiven av plank med inkörsportar vid Bergsprängargränden. Stenhuset, nummer 1, innehöll en förstuga med brädgolv, kök med järnspis, bakugn och ett väggfast skåp samt två rum med socklar, mittelband och tapeter. Det ena försett med grön kakelugn, det andra med en blå och vit kakelugn. Vindsvåningen kunde nås via en trärappa i förstugan och var inredd med en förstuga med brädgolv, spis och panelat tak, samt ett rum med kakelugn och ett kallrum. Huset hade ett brutet tegeltak. I berget fanns en bjälkkällare. På gården stod ett antal uthus och bodar samt en panelad timmerbyggnad med tegeltak och förstugukvist som innehöll ett rum med grön kakelugn, socklar, tapeter och papperstak.

Uthuset stod kvar på tomten fram till 1930-talet, numer är de rivna. Tomtens gränser har förändrats vid flera tillfällen.

Enligt mantalslängder från 1835 och 1845 bodde ägaren Gillberg tillsammans med sin familj på gården.

FLERA AV FASTIGHETERNA MODERNISERADES UNDER 1960-TALET MED TIDSTYPISKA KÖK. FOTO: J. MALMBERG

När egendomen därefter ägdes av skräddargesällen Isak Magnus Blomqvist bodde han på gården tillsammans med hustru och inneboende samt fyra hyresgäster. Bland hyresgästerna fanns en arbetskarl som arbetade vid vattenledningen och hade fyra inneboende, samt en skoarbetare med fyra inneboende. År 1886 förvärvades tomten av Stockholms stad.

Upprustning och renovering

Bostadshuset moderniserades 1967 enligt dåtidens krav på bostadsstandard. I bottenvåningen inreddes ett rum med kök, wc i hallen och ett wc på övervåningen. Den äldre murade spisen bevarades.

BYGGNADSBESKRIVNING

Tomten omges av rödmålat plank och staket. Trädgården består delvis av bart berg och gräs med några lövträd och buskvegetation.

Bostadshuset, nummer 1, är uppfört med tidstypiska enkla slätputsade fasader i gul kulör och profilerad takfot under ett brutet tak av enkupigt tegel. Huset är ett så kallat halvhus, det vill säga en enkel byggnad med pulpettak, vanligtvis med fönsterlös baksida, placerad vid en tomtgräns. Fönstren är i liv med fasaden och utformade med mittpost och två spröjsade bågar. I takfallet mot söder finns en takkupa. Entrédörren är en panelad enkeldörr. Invändigt finns den äldre murade spisen bevarad.

FD BONDESONEN MINDRE 10 OCH 11

Bergsprängargränd 3 (hus nummer 2)

HISTORIK

År 1738 uppläts den östra delen av tomten. Det nuvarande stenhuset, nummer 2, byggdes troligtvis 1832. Tre år senare berättar mantalslängder att

GÅRDSMILJÖ VID BERGSPRÄNGARGRÄND 2A. FOTO: J. MALMBERG

styrman Carl Tassén med hustru och en inneboende bodde på gården. Enligt mantalslängd från 1845 ägdes egendomen av lyktentreprenör J. P. Rylander men beboddes av en gördelmakaränka med barn och inneboende. Gården var fortsatt i familjen Rylanders ägo under 1800-talet och beboddes och ägdes under 1860-1870-talet av Maria Fredrika Rylander som hade en arbetskarl och sedan en fränskild hustru inneboende. År 1876 lät Rylander brandförsäkra sin fastighet. I den tillhörande beskrivningen framkommer att hus nummer 2 bestod av sten, bortsett från den västra gaveln som hade panelat timmer med en utbyggnad av sten mot väster. På den östra sidan fanns en förstugukvist. Bottenvåningen innehöll två rum med kakelugnar, slät panel, tapeter och panelat alternativt gipsat tak. Det fanns även ett kök med spis, järnspis, planstegsgolv, kalkrappade väggar, gipsat tak och utgång till gården samt ett kallrum med socklar och mittelbandslistor. Överst var en vind med brädgavlar. Yttertaket var täckt med tegel.

Öster om bostadshuset, längs Bergsprängargränd, stod en lada och runt om fastigheten var ett plank och spjälstaket.

År 1893 övertogs gården av Stockholms stad. I det lilla huset bodde 1904 en 39-årig skomakeriarbetare med hustru och åtta barn.

Upprustning och renovering

År 1970 renoverades bostadshuset för lokalanvändning med köksvrå och badrum. Byggnaden byggdes ut mot väster och innehöll förråd och badrum.

Den äldre, östra entrén flyttades till vinkeln mellan gamla och nya byggnaden i väster. Den äldre tomten styckades av och den östra delen blev parkmark. Vid husets nya entré anlades en stenlagd uteplats med gång av singel.

BYGGNADSBESKRIVNING

Tomten omges av ett rödmålat plank och spjälstaket. I trädgården finns gräsmatta, gångar av singel, höga lövträd och buskvegetation

Bostadshuset, nummer 2, är uppfört i en våning med inredd vind. Dess fasader är både putsade och panelade och taket klätt med enkupigt tegel. Fönstren är kvadratiska med mittpost och två kopplade, spröjsade bågar med beslag av 1700-talskaraktär. Fönstren

BERGSPRÄNGARGRÄND 2B SOM UPPFÖRDES UNDER 1700-TALETS FÖRSTA HALVA. FOTO: J. MALMBERG

sitter i murlivet och omges av fönsterluckor klädda med liggande pärlspont. Entrén består av en sentida panelklädd enkeldörr med ett rombformat fönster. Mot väster finns en panelad tillbyggnad, uppförd under 1970-talet, med panelklätt dörrblad till förråd. Invändigt finns rum med äldre kakelugn som har grön- och vitmelerat kakel samt halvfransk dörr med tre fyllningar. Vid renoveringen 1970 inreddes ett rum med loft och trätrappa.

På tomten står ett rödmålat och panelat uthus.

FD BARNÄNGEN MINDRE 1

Bergsprängargränd 2 A (hus nummer 3)

HISTORIK

År 1731 uppläts tomten och hus nummer 3 uppfördes under olika etapper. Troligtvis byggdes trädelen före 1736 och vid en om- och tillbyggnad 1791 tillkom delen av sten.

Under 1810-talet ägdes egendomen av jungfru Maria Charlotta Löfgren. År 1816 lät Löfgren brandförsäkra sin fastighet. I beskrivningen framkommer

att gården hade portar och plank mot Bergsprängargränd. Huset, dels av sten och dels av trä, innehöll en förstuga med utgång mot söder. Till vänster var ett rum med gipsat tak, spisel och kakelugn. Till höger om förstugan fanns ett rum med spisel och kakelugn. Den andra våningen kunde nås via trätrappa och innehöll ett rum med kakelugn. Taket var täckt av tegel och hade fyra takkupor.

I vinkel mot öster fanns en träbyggnad med torvtak som innehöll kammare med spisel och kakelugn samt åstak. På tomtens västra del stod ett trähus som innehöll mangel och vedbodar samt ett avträde på den södra gaveln, idag rivna.

Enligt mantalslängder från 1835 och 1845 ägdes egendomen av vaktmästaränkan Gustava Ekholm. Tillsammans med familjemedlemmar och tjänsteflicka samt timmermansdotter bodde hon i huset och utövade en krogrörelse inom kvarteret Bondesonens mindre.

Därefter ägdes tomten av mamsell Amalia Maria Ekholm och vidare till poliskonstapeln L. Hjelmqvist. År 1905 förvärvades den av Stockholm stad. Den

RENSTIERNAS GATA 39 SOM UPPFÖRDES UNDER 1700-TALET'S FÖRSTA HALVA. FOTO: J. MALMBERG

nuvarande tomtens gränser präglas av 1930-talets framdragning av Renstiernas gata mot väster.

Upprustning och reovering

År 1968 moderniserades hus nummer 3 med kök och wc enligt dåtidens krav på modern standard. I huset byggdes hall med ny innervägg mot kök samt trätappa till den andra våningen. Nya fönster och dörrar sattes in. Tillbyggnaden mot söder byggdes och sammanbands med gathuset. Dess tak höjdes vilket medförde att den invändiga befintliga spiskupan murades på och ny skorsten murades. Äldre uthus revs.

BYGGNADSBESKRIVNING

Tomten är liten och omges av ett rödmålat plank och spjälstaket. Längs huset finns rabatter och en gång av ölandskalksten. Resten av tomten har gräsmatta och lite berg i dagen.

Hus nummer 3 består av två sammanbyggda hus i vinkel. Det ena har rödfärgat panelat timmer med synliga knutlådor, det andra har slätputsade fasader

i gul kulör. Det står på en murad sockel och taket är brutet och tegeltäckt med två putsade skorstenar. Fönstren är i liv med fasaden och har en kvadratisk form med mittpost och två spröjsade, kopplade utåtgående bågar med beslag av 1700-talskaraktär. Några fönster omges av fönsterluckor med liggande profilerad panel. I takfallet finns fönsterkuper med välvd ovandel. Entrén består av en sekundär panelklädd enkeldörr med smidda bandgångjärn och slät omfattning.

Invändigt präglas huset av reoveringen under 1960-talet med ytskikt, platsbyggda garderober, tidstypiskt kök och badrum. Det finns dock äldre byggnadsdetaljer bevarade såsom fyllningsdörrar med utanpåliggande kammarlås och en påbyggd murad spis med murad kåpa. På den inredda vindsvåningen är takbjälkarna synliga.

FD BARNÄNGEN MINDRE 2

Bergsprängargränd 4 (hus nummer 4)

Tomten uppläts 1774 och bebyggdes kort därefter med den nuvarande byggnaden nummer 4.

Enligt mantalslängder från 1835 och 1845 ägdes egendomen av sillpackaren Johan Peter Gårdes omyndiga barn. Huset uthyrdes enligt 1845 års mantalslängd till en städerska med familj och flera inneboende.

År 1860 ägdes fastigheten av järnbärränskan Anna Christina Sandqvist som bodde i huset tillsammans med sin son och inneboende cigarrarbetare och bomullsvävarlärning. År 1868 ägdes egendomen av timmermannen Johan Carlsson och under 1870-talet av kopparslagaren Carl Johan Eriksson. På gården bodde arbetskarl Klingvall med hustru och inneboende samt Bridell, ringare i Sankt Catharina, tillsammans med fästmö, två barn och inneboende. År 1876 lät Eriksson brandförsäkra sin egendom. I beskrivningen framkommer att tomten hade plank och portar mot Bergsprängargränd. Vid tomtens östra hörn stod en panelad timmerbyggnad med tegeltak och förstugukvist på den västra sidan. Under en del av huset fanns en källare. Huset innehöll en förstuga med brädgolv, två rum med kakelugnar, socklar och tapeter. Det fanns även två kök med spisar, socklar, tapeter samt i det ena ugn och i det andra ett förråd. Överallt var panelade tak. Från förstugan kunde vinden nås via en trärappa.

På gården mot norr och väster stod flera bodar. Mot öster, väster och söder var spjälstaket.

År 1905 förvärvades tomten av Stockholms stad.

Upprustning och renovering

Fastigheten moderniserades 1962 till hushåll för en familj. Nytt kök installerades och i en del av längan mot Bergsprängargränd byggdes badrum.

BYGGNADSBESKRIVNING

Tomten omges av rödmålat plank och spjälstaket. Mot Bergsprängargränd finns ingång genom en enkeldörr till portgång med ölandskalksten på marken. Planen mellan byggnaderna består av singel, gräs samt bart berg. I övrigt finns gräs, rabatter, syrener och lövträd. Mot söder finns en välvd stenmur med ordnad plats för utemöbler. På gården står ett litet gårdshus med panelade fasader och sadeltak samt uthus.

Byggnaden, nummer 4, är uppförd på en murad stensockel. Huset bevarar sin ursprungliga volym och har rödmålade panelade fasader med synliga knutlådor samt ett sadeltak av enkupigt tegel. Fönstren är kvadratiska med mittpost och två spröjsade bågar med beslag av 1700-talskaraktär. Mot gatan omges

fönstren av luckor med snedställda profilerade bräder. Ytterdörren är, tillsammans med fönstren, sekundär.

FD BARNÄNGEN MINDRE 5

Bergsprängargränd 2 b (hus nummer 5)

HISTORIK

Tomten uppläts 1736 och bebyggdes strax därefter med det nuvarande huset nummer 5. I register över brandförsäkringar 1791 står Lars Norell som ägare och under 1800-talets första årtionden ägdes tomten av Gabriel Rahm och därefter styrmannen G. E. Wahlström. År 1816 lät Wahlström brandförsäkra sin fastighet i vilken dess karaktär beskrivs. Tomtens inkörsportar var placerade mot dåvarande Renstiernas gränd i väster. Till vänster in på gården stod en panelad timmerbyggnad, hus nummer 5, med bjälkkällare. Bottenvåningen innehöll förstuga, två rum med kakelugnar varav det ena dessutom hade spis, samt ett kallrum i vilket en ingång från trädgården fanns.

På tomtens södra del stod en timmerbyggnad som innehöll fähus med rum för tre kor och en foderbod. Intill stod ett avträde. Fähuset byggdes om till vedbod under 1820-talet. Trädgården var avgränsad med trästaket och under 1840-talet uppfördes ett lusthus.

Från 1820-talet ägdes egendomen av styrmansänskan Lovisa Charlotta Löfman. Fram till 1860-talet bodde hon tillsammans med sina barn i huset. De sista åren bodde även en före detta piga inneboende. Vid en brandförsäkring 1864 framkommer att vinden inretts till ett rum med kakelugn. Under 1870-talet köptes fastigheten av sjökaptensdottern Edvina Wahlström och 1905 förvärvades den av Stockholm stad.

Under 1930-talet avstyckades en del tomten då Renstiernas gata drogs fram. En ny entré till tomten skapades från Bergsprängargränd.

Upprustning och renovering

Under 1960-talet moderniserades huset, inklusive källaren, med kök och wc.

BYGGNADSBESKRIVNING

Tomten är omgiven av ett rödmålat staket och nås via en passage till Bergsprängargränd. På tomten finns gräsmatta, buskvegetation, lövträd samt en bod.

Bostadshuset nummer 5 är ett panelat och rödfärgat timmerhus med synliga knutlådor under ett valmat sadeltak av enkupigt tegel och putsad skorsten. Fönstren är kvadratiska med mittpost och

två spröjsade bågar med beslag av 1700-talskaraktär. Ytterdörren är sekundär och klädd med liggande panel och har posthornsbeslag. Dörr- och fönstersnickerier är grönmålade.

FD BARNÄNGEN MINDRE 3

Renstiernas gata 39 (hus nummer 6)

HISTORIK

År 1729 uppläts tomten och det är möjligt att byggnaden uppfördes i början av 1700-talet.

Enligt mantalslängder 1835 och 1845 ägdes gården av före detta husgerådskammarbetjant Johan Anders Borin. Han bodde dock inte på egendomen utan hyrde ut huset till bland annat en skoarbetare, bomullsväverigesäll och änkor. Vid 1860 och 1870 års mantalskrivning stod vaktmästaränkan Anna Lovisa Borin som ägare till fastigheten och bodde där tillsammans med inneboende.

År 1876 låter Borin brandförsäkra sin fastighet i vilken dess karaktär beskrivs. Bostadshuset, nummer 6, var ett panelat timmerhus på stenfot med förstugukvist. Under huset fanns en bjälkkällare. Förstugukvisten hade en utvändig trätrappa. I husets bottenvåning fanns ett kök med spis och förråd, samt ett rum med kakelugn. Överst var en vind tillgänglig på husets gavel.

Mot nordöst var huset sammanbyggt med en bod och med ytterligare en panelad timmerbyggnad med förstugukvist på östra sidan. Invändigt fanns ett kök med spis samt ett rum med kakelugn. Överst vind.

Söder på tomten stod ett avträde. Vid en inventering av samfundet S:t Erik 1912 beskrevs byggnadens interiör med 1700-talsdörrar samt en kakelugn med blå dekor.

Tomten förvärvades av Stockholms stad 1906. Vid Renstiernas gatas nedsprängning under 1930-talet förändrades tomtens avgränsning och den norra delen av det då sammanbyggda huset revs. Kvar står det befintliga huset nummer 5. På äldre fotografi från 1932 syns byggnaden i dess nuvarande volym med en tillbyggnad på den västra gaveln.

Upprustning och renovering

Byggnaden moderniserades 1963 och används sedan många år som ateljé/skrivartuga.

BYGGNADSBESKRIVNING

Tomten omges av rödmålat staket och trädgården är gräsklädd med lövträd och buskvegetation. På tomten står en panelad, rödmålad bod och en uteplats med krysslagt staket.

Stugan, nummer 6, står på en stensockel och dess fasader är panelade med synliga knutlådor. Taket är ett sadeltak med enkupigt tegel. Mot väster finns en tillbyggnad och mot söder en förstugukvist med sekundär panelad enkeldörr och trappa med krysslagt räcke enligt äldre karaktär. Fönstren är kvadratiska med mittpost och två spröjsade bågar. Fönstren omges av grönmålade enkla fönsterfoder, några fönster har fönsterluckor. Dörr- och fönstersnickerier är grönmålade.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.

STADSHOLMEN

FLINTAN 1, DEL AV

Mäster Pers gränd 1-8, Bergsprängargränd 6

SÖDERMALM

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

- 1 TRÄHUS, MÄSTER PERS GRÄND 1, F.D. BARNÄNGEN MINDRE 15
- 2 TRÄHUS, MÄSTER PERS GRÄND 2 A, F.D. BONDESONEN MINDRE 7
- 3 TRÄHUS MED TILLBYGGT UTHUS, MÄSTER PERS GRÄND 2 B, F.D. BONDESONEN MINDRE 8
- 4 TRÄHUS, MÄSTER PERS GRÄND 2 C, F.D. BONDESONEN MINDRE 8
- 5 TRÄHUS MED TILLBYGGT UTHUS, MÄSTER PERS GRÄND 4, F.D. BONDESONEN MINDRE 9
- 6 TRÄHUS MED TILLBYGGT UTHUS, MÄSTER PERS GRÄND 4, F.D. BONDESONEN MINDRE 9
- 7 TRÄHUS, MÄSTER PERS GRÄND 6, F.D. BARNÄNGEN MINDRE 12
- 8 TRÄHUS MED TILLBYGGT UTHUS, MÄSTER PERS GRÄND 8 A, F.D. BARNÄNGEN MINDRE 44
- 9 STENHUS, BERGSPRÄNGARGRÄND 6, F.D. BARNÄNGEN MINDRE 13
- 10 LUSTHUS, F.D. BARNÄNGEN MINDRE 13
- 11 TRÄHUS, MÄSTER PERS GRÄND 8 B, F.D. BARNÄNGEN MINDRE 13

VY ÖVER MÄSTER
PERS GRÄND FRÅN
SÖDER 1904. I DET
NEDRE VÄNSTRA
HÖRNET STÅR
MÄSTER PERS
GRÄND 8 A.
OKÄND FOTOGRAF.
SSMF99196

Trähusen vid Mäster Pers gränd och stenhuset vid Bergsprängargränd 6 är en del av Flintan 1 och består av välbevarad 1700-talsbebyggelse med små rumsvolymer och låga takhöjder. Stugorna representerar byggnadsskick och levnadsförhållanden för de minst privilegierade i det som då var Stockholms utkant. Som exempel på denna bostadstyp är de oersättliga.

Till tomterna på Vita bergen flyttade arbetare och hantverkare som fick sin bärning bland annat i de industrier som låg kring Vita bergen och vid Hammarbyhamnen. Området var en fattig trakt av Södermalm. De bevarade låga stugorna, företrädesvis av trä, gårdarna, planken och de grusade vägarna är en miljö som det finns få kvar av i Stockholm och har ett högt kulturhistoriskt värde, både ur socialhistorisk, byggnadshistorisk och miljömässig synvinkel. Huvuddelen av stugorna bevarar ursprungliga planlösningar, byggnadsdetaljer och eldstäder. Under 2000-talet skapades en referensträdgård på Mäster Pers gränd 4 med en samlad genbank över trädgårdsväxter på Vita bergen.

Fastigheten Flintan 1 är blåvärderad enligt Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Det innebär att den har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Vita Bergen hette på 1600-talet Kråkeberget och var genom sin ansehliga höjd lämpligt för väderkvarnar. I den oländiga terrängen bosatte sig under 1700-talet fattiga människor som arbetade i traktens fabriker och här låg flera utkantskrogar, varav Faggens krog är den mest kända. Boendeförhållandena i den då omfattande kåkbebyggelsen var usla och under sent 1800-tal omnämns de kala Vita Bergen som "stadens

MÄSTER PERS GRÄND 1. FOTO: J. MALMBERG

fattigaste och mest vanlottade trakt. ”De sociala problemen föranledde flera välgörenhetsinitiativ från privat håll. Mest känd är Elsa Borg, ”Vita Bergens drottning”, som drev ett skyddshem för unga kvinnor i Groens malmgård.

Från stadens sida lades området ut som park på 1880-talet. Parken var en i raden av så kallade bergsparker som anlades i samband med malmarnas utbyggnad. På dessa platser som ansågs för svåra att bebygga skulle stadsborna kunna uppleva ett stycke natur. Genom utfyllnader och plantering med inhemska träarter skapades en tillrättalagd parknatur där man till skillnad mot tidigare parker fick beträda gräsmattorna. I Vita Bergen påbörjades utfyllnaden med jordmassor 1888 och planteringen pågick från 1895 till 1924.

I och med uppförandet av Sofia kyrka 1903–1906 revs en del av den äldre bebyggelsen men en opinion med stadsfullmäktigeledamoten Anna Lindhagen i spetsen lyckade sätta stopp för de omfattande rivningar som skulle krävas för att anlägga en monumental trappa från Renstiernas gata till kyrkan. Lindhagen låg också bakom anläggandet av de delvis

bevarade Barnängens koloniträdgårdar, en av stadens första, år 1906 och hon motionerade 1913 om att Vita Bergen skulle förklaras som kulturresevat. Beslutet kom att dröja till 1956.

I samband med att Renstiernas Gata sprängdes ned i berget på 1930-talet bröts Vita Bergens samband med Nytorget och några hus tvingades rivas. Rivningar kom också till stånd i samband med breddningen av Skånegatan på 1920-talet och vid anläggandet av parkens lekplats på 1930-talet. På 1940- och 1950-talen gjordes kompletteringar i parken på initiativ av stadsträdgårdsmästare Holger Blom i syfte att ytterligare förstärka parkens användbarhet. Avtrycken från den så kallade stockholmskolans parkbyggande är stenmurar, trappor och friluftsteatern från 1954.

I parkens nordvästra hörn och längs dess kanter finns idag en sammanhängande småskalig trä- och stenhusbebyggelse från 1700- och 1800-talen. Med variation i husens form och storlek och med plankomgärdade trädgårdstäppor ger bebyggelsen en bild av hur den minst reglerade av stadens bebyggelse tidigare kunde te sig. Upprustningen av byggnaderna påbörjades på 1960-talet.

FÖNSTERLUCKA MED ÄLDRE SMIDDA
BANDGÅNGJÄRN, MÄSTER PERS GRÄND 2.
FOTO: J. MALMBERG

Fastigheten Flintan 1

Fastigheten Flintan 1 omfattar ett flertal små tomter som tidigare hette Bondesonens mindre och Barnängen mindre. På grund av fastighetens storlek har den delats upp i två faktablad och för att förenkla byggnadernas historik redovisas de under de äldre fastighetsbeteckningarna. I det aktuella faktabladet redovisas den östra delen, det vill säga byggnaderna vid Mäster Pers gränd, samt Bergsprängargränd 6 som ursprungligen ingick i en fastighet mot gränden. Mäster Pers gränd fick sitt namn 1967, innan dess hette den Borgmästargatan. Berget var ursprungligen kalt men är idag lummigt beväxt med träd och buskar och alla tomter har trädgårdar.

FD BARNÄNGEN MINDRE 15

Mäster Pers gränd 1 (nummer 1 på kartan)

HISTORIK

Den äldre fastigheten för Mäster Pers gränd 1 var upplåten och bebyggd under 1720-talet. Vid 1790-talet ägdes tomten av sillpackaren Olof Berggren. Tillsammans med familjen bodde även flera inneboende,

totalt upp till 10 personer. I huset fanns fyra rum grupperade kring murstocken i en korsformad plan. I början av 1850-talet fick fastigheten ny ägare genom mamsell C. Sorendahl.

Den östra tillbyggnaden med vindstrappa och förstuga byggdes troligtvis under 1880-talet och tio år senare uppfördes den södra kökstillbyggnaden.

I samband med skapandet av Vitabergsparken och uppförandet av Sofia kyrka revs flera av de närliggande fastigheterna. Vid samma tillfälle uppfördes ett uthus på tomtens södra del. Huset på Mäster Pers gränd 1 förvärvades av Stockholms stad 1903.

År 1928 flyttade familjen Alrik Sundberg in i huset. Familjen fanns kvar till 2010 och kom att få särskild betydelse för tomtens ordnande och uppodling. Fram till renoveringen 2011 fanns varken el eller avlopp indraget. Vatten hämtades från en pump på Bergsprängargränd och på gården stod ett dass.

Upprustning och renovering

År 2011 påbörjades en stor varsam upprustning av fastigheten då även trädgården iordningställdes. I huset installerades vatten och avlopp. Tidigare om-

MÄSTER PERS GRÄND 6. FOTO: J. MALMBERG

fattande fuktskador åtgärdades och för att förebygga framtida byggdes bland annat en kallmur. I huset sattes nya tapeter med äldre karaktär och ett rum schablonmålades efter en tidig 1800-tals förlaga som hittades under ett lager tapeter. Vinden lämnades orörd och disponeras av Stadsholmen. Kakelugnarna omsattes, fönster renoverades och äldre snickerier återanvändes i största mån. I ett uthus byggdes tvättstuga, wc och mindre förråd.

BYGGNADSBESKRIVNING

Tomten omges av ett rött plank och staket med entré mot Mäster Pers gränd. I trädgården finns brädkantade rabatter med gammaldags trädgårdsväxter, grusgångar, en syrenberså och en liten uppbyggd terrass. I dess södra hörn står ett rödmålat panelat uthus.

Mäster Pers gränd, nummer 1

Byggnaden är uppförd i ett våningsplan med ett vindsplan som har ett avdelat vindsrum. Mot söder finns en utbyggd förstuga och mot öster en utbyggnad för förstuga och vindstrappa. Huset har panelade

och rödmålade fasader under ett brutet tak med tegel och skorsten. Fönstren, flertalet från 1800-talet, är utformade med mittpost och två utåtgående, spröjsade bågar samt innanfönster och hakar av 1700-1800-tals karaktär. Entrédörren i söder är en pardörr med rektangulära glasade partier och fyllningar, sannolikt från sekelskiftet 1900. Tillbyggnaden i öster har en bräddörr med bandgångjärn, sannolikt 1800-tal.

I husets bottenvåning finns tre rum och kök samt wc och förstuga. Köket är inrett med ny platsbyggd skåpsinredning i kombination med äldre bevarade paneltak och inmurad vedspis av gjutjärn. I de rummen står kakelugnar; en rund med blandade kakel från 1700-talet, samt en vit och en gul från tiden kring sekelskiftet 1900. Den vita uppbyggdes vid renoveringen 2011. Mellan rummen finns halvfranska fyllningsdörrar, bland annat med utanpåliggande fyllningar och äldre gångjärnsbeslag från 1700-talet. Mellan förstugan och köket är en panelad dörr, sannolikt från 1800-talet. I rummen finns både putsade och panelade tak och i ett rum finns bröstning.

MÄSTER PERS GRÄND 8 A. FOTO: J. MALMBERG

FD BONDESONEN MINDRE 7, 8

Mäster Pers gränd 2 a-c (nummer 2-4 på kartan)

HISTORIK***Mäster Pers gränd 2 a, nummer 2***

Det befintliga huset nummer 2 är en del av en äldre tomt vars övriga byggnader var placerade mot norr och revs när Skånegatan breddades. I en designation över en grannfastighet 1747 står Lars Humblas hustru, Elisabeth Caspersdotter som ägare till tomten. År 1828 uppges gården vara oförsäkrad men brandförsäkrades enligt register över försäkringar 1857 av före detta myntarbetaren A. G. Nyberg och därefter, år 1864, av dess ägare stiftelsen "Hem för frigivna kvinnor". Det är oklart när tomten bebyggdes. I brandförsäkringen 1864 beskrivs hus nummer 2 av timmer på hög stenfot med tegeltak. Under dess västra del var en bjälkkällare med ingång från gaveln via trädörr. Byggnaden innehöll tre rum med två kakelugnar samt ett kök med spis. Taken var panelade. Från förstugan fanns en trärappa till vinden. År 1893 köptes tomten av fröken Eva Elisabeth Virginia von Mentzers, 1925 förvärvades den av Stockholms stad.

Mäster Pers gränd 2 b-c, nummer 3-4

År 1731 uppläts tomten till den avskedade dragonen Lars Humla som hade begärt att få hägna "ett litet bergaktigt tomtstycke längst ut på Södermalm vid Nygatan" (nuvarande Skånegatan). Tomten bebyggdes före 1746 men byggnaderna brandförsäkrades först 1774 av ägarinnan, änkan Catharina Seudreberg. I brandförsäkringen omnämns hus nummer 3 och 4. Gården hade två stora portar med lås och regler och på dess södra del stod bodar. Mäster Pers gränd 2 b, nummer 3, hade torvtak och ingång från gården till en förstuga och vidare till en kammare med grön kakelugn. Innanför kammaren fanns ett större rum med spis och bakugn samt utgång mot gård och gata. Mäster Pers gränd 2 c, nummer 4, beskrevs med torvtak och en bjälkkällare. Det innehöll en liten förstuga med små förråd, ett rum med spis och en kammare med grön kakelugn.

Efter Seudreberg ägdes fastigheten av Jonas Ström, vaktmästare vid Kungliga slottskansliet. Därefter av brandvaktsmästare Carl Anders Thunberg. År 1827 förvärvade överauditören Jonas Wählin tomten och efter honom en kofferdiskeppare, myntarbetaren,

KAKELUGN I MÄSTER PERS GRÄND 1, HOPSATT AV ETT FLERTAL KAKELUGNAR FRÅN 1700-TALET, BLAND ANNAT MED FLERFÄRGAT KAKEL FRÅN ROKOKOPERIODEN SAMT FRÅN SENGUSTAVIANSK TID. FOTO: J. MALMBERG

sjömansänka och arbetare.

Vid en brandförsäkring från 1889 framkommer att hus nummer 4 byggts om och båda husen var försedda med tegeltak. 1905 förvärvades tomten av Stockholms stad.

Upprustning och renovering

Mäster Pers gränd 2a moderniserades under 1960-talet med tidstypiskt kök och badrum. Mäster Pers gränd 2 b-c renoverades i början av 2000-talet i samråd med Stadsmuseet. Äldre planlösning, byggnadsdetaljer och eldstäder bevarades.

BYGGNADSBESKRIVNING

Tomten nås via en plankport från Mäster Pers gränd i öster. Bebyggelsen bildar en mer eller mindre sluten gårdsmiljö och byggnaderna bevarar sin karaktär och volym från uppförandetiden på 1700-talet. Under 1800-talet har de timrade husen panelklänts och en

del om- och tillbyggnader skett. Gården är lagd med kullersten, grus och stenplattor och har stenkantade rabatter, buskvegetation och en hästkastanj. Längs den södra tomtgränsen står ett uthus från 2000-talet med lockpanel och plankdörrar under ett pulpettak av plåt.

Mäster Pers gränd 2a, nummer 2

Stugan står på en svartmålad gråstenssockel med dörr till källaren i väster. Fasaderna är klädda med rödfärgad locklistpanel och har synliga knutlådor. Taket är ett sadeltak med enkupigt tegel och putsad skorsten. Fönstren är grönfärgade och kvadratiska med mittpost och två utåtgående spröjsade bågar med beslag av 1700-talskaraktär. De omges av släta fönsterfoder samt fönsterluckor med liggande panel. Entrédörren har liggande panel och mässingsbeslag.

Mäster Pers gränd 2b, nummer 3

Byggnaden är uppförd på en gråstenssockel och har locklistpanelade fasader i beige kulör. Mot gården är fasaderna rödfärgade. Den norra gaveln har gul horisontellt lagd panel och den södra gaveln består av en putsad mur. Taket är ett tegelklätt sadeltak med enkupigt tegel och två putsade skorstenar. Fönstren är små och kvadratiska med spröjsade bågar och beslag av 1700-1800-talskaraktär. Mot gatan finns två äldre fönsterluckor med bevarade smidda bandgångjärn. Invändigt består huset av två rum, ett i norr och ett i söder. I det södra rummet finns en putad spis med kupa.

Byggnaden är sammanbyggd med ett uthus längs den södra tomtlinjen. Entrén är placerad i uthuset och består av en pärlspontklädd pardörr med ovanljusfönster.

Mäster Pers gränd 2c, nummer 4

Huset består av timmer i en våning med beige- och rödfärgade panelade fasader, dels av locklistpanel och dels av liggande pärlspont med knutlådor. Taket är ett sadeltak av tegel. Huset står på en gråstensgrund med en lucka till källaren på den norra fasaden. På den västra fasaden finns en bod med plankväggar. Fönstren är kvadratiska med mittpost och två utåtgående spröjsade bågar med beslag av 1700-talskaraktär och innanfönster. Fönstren omges av släta omfattningar. Entrén är placerad i en rödmålad panelad förstukvist med plåtklätt pulpettak mot öster. Dörren är klädd med pärlspont och omges av två

MURAD SPIS MED KÅPA OCH GJUTJÄRNSSPIS I
MÄSTER PERS GRÄND 2C. FOTO: J. MALMBERG

små kvadratiske fönster med spröjsad båg. I huset finns ett rum och kök samt förstuga. I köket står en hörnplacerad eldstad med liten spiskåpa och infälld järnspis. På den västra väggen finns fasta köks- och skänkutrymmen från 1900-talets början. Taket är ett äldre brädtak. I rummet står en slät vit kakelugn från tidigt 1900-tal.

FD BONDESONEN MINDRE 9

Mäster Pers gränd 4 (nummer 5-6 på kartan)

HISTORIK

Tomten uppläts 1732 och bebyggdes samma år av ett litet hus vid den norra tomtgränsen, hus nummer 5. Några år därefter uppfördes byggnaden i hörnet, hus nummer 6. Tomtens första ägare var skeppstimmermannen Thomas Westerberg, och mellan åren 1770-1801 ägdes den av varvstimmermannen Peter Wester. I bouppteckningen efter Wester och hans fru omnämns "en gammal oförsäkrad gård". Innan gården övertogs av staden 1916 ägdes den av murdrängsänkan

Magdalena Säf, vaktmästare Petter Ekstrand, timmermannen C. A. Ljungberg och tunnbindargesällen Johan Eric Haglund.

Glasmästare Hasselblads trädgård

På 1930-talet bodde glasmästare Hasselblad på gården och från hans tid är trädgården väl dokumenterad. I Hasselblads trädgård var rabatterna ordnade i ett mönster och omgavs av vitmålade bräder eller vitmålade stenar. Trädgården hade gångar täckta med fint grus. Vid ytterkanterna fanns fruktträd och syrener. I trädgården stod ett lusthus med en vit flaggstång framför.

Upprustning och renovering

År 1986 brandskadades huset vid hörnet, nummer 6. Det renoverades därefter men genomgick en ny renovering under 2000-talet där interiören i stort sett behölls i befintligt skick. Renoveringen berörde främst exteriören och timmerstommen. Rötskadade delar byttes ut och lagades med konstruktionssätt

GÅRDSMILJÖ VID MÄSTER PERS GRÄND 2. FOTO: J. MALMBERG

och metoder som var i linje med husets utförande. Nya timmerstockar var av äldre långsamvuxet virke och allt autentiskt material som inte var skadat återanvändes. Panelen togs ned före ombyggnaden och sattes sedan tillbaka och kompletterades.

Det norra huset, nummer 5, var vid samma tillfälle i så dåligt skick att en återuppbyggnad med nytt material efter äldre karaktär var nödvändig. Allt autentiskt material som inte var skadat återanvändes. Invändigt gavs båda husen en färgsättning som återkopplade till tiden kring år 1900.

I samband med upprustningen skapades även en referensträdgård. Den tidigare ordnade trädgården hade förfallit och nu återskapades Hasselblads trädgård med gångar och rabatter, samt med växter som utgör en genbank för Vita bergen.

BYGGNADSBESKRIVNING

Tomten är placerad i hörnet vid Mäster Pers gränd och Bergsprängargränd och avdelas genom ett plank. I planket mot Mäster Pers gränd finns en äldre brunmålade fyllningsdörr. I trädgården finns genbanken som planterades 2001-2002 med grusgångar och rabatter kantade av stenar och bräder. I dess västra del finns

en ordnad plats av stenplattor samt en flaggstång. Byggnaderna bevarar dess ursprungliga volym och karaktär från 1700-talet. Under 1900-talet har en del dörr- och fönstersnickerier tillkommit.

Mäster Pers gränd 4, nummer 5

Stugan är ett envåningstimmerhus med panelade fasader och synliga knutlådor under ett tegeltak. På den södra fasaden finns en panelad förstukvist. Fönstren är kvadratiska, vitmålade och omges av vitmålade omfattningar. De avdelas av en mittpost till två spröjsade bågar och innanfönster. Ytterdörren är äldre, dekorativt utformad med snedställd panel och småspröjsat fönster. I huset finns ett rum och kök samt förstuga. Förstugan och köket är klädd med pärlspont. I rummet står en vit, rund kakelugn med ornerat krön, sannolikt från 1800-talet och i köket en murad spis med järnspis. Rummen förbinds via halvfranska enkeldörrar med tre fyllningar och utanpåliggande kammarlås. Mot väster är huset sammanbyggt med ett uthus med äldre bräddörrar.

Mäster Pers gränd 4, nummer 6

Huset är en envåningsstuga av timmer med panelade,

TVÅSIDIG KAKELUGN FRÅN 1800-TALET I MÄSTER PERS GRÄND 4.
FOTO: J. MALMBERG

rödmålade fasader och synliga knutlådor. Det står på en gråstenssockel och har ett sadeltak av enkupigt tegel. Fönstren är små och kvadratiska med vitmålade omfattningar. De har en mittpost och två spröjsade bågar samt innanfönster. Mot väster finns en förstukvist under ett pulpettak med diagonalribbat räcke och trätrappa. Dörren är sekundär med tre halvfranska fyllningar och omges av äldre fasettslipat foder.

I huset finns en farstu, två kök och två rum. Förstugans tak har synliga takbjälkar som bär ett brädtak. I det södra köket finns en murad spis, väggar med pärlspont, brädtak och hörnskap. I det norra köket finns putsat fundament med gjutjärnsspis, tak av lockpanel och köksskåp och diskbänk från omkring 1920-talet. I ett rum står en tvåsidig kakelugn och i det andra står en kamin. Mellan rummen finns halvfranska fyllningsdörrar med kammarlås och profilerade foder. Tak av lockpanel. Snickerierna är i huvudsak från 1900-talets början.

Mot väster är byggnaden sammanbyggd med en

vedbod med plankväggar och locklistpanel samt pulpettak. I den västra gaveln finns ett avtråde.

FD BARNÄNGEN MINDRE 12

Mäster Pers gränd 6 (nummer 7 på kartan)

HISTORIK

År 1737 uppläts tomten till avskedade ryttaren Erich Biörck som begärde hägna ett litet tomtstycke ”vid nu nyanlagda gränd uti kvarteret Bondesonens mindre”. För tomten betalades 16 öre silvermynt om året ”för dess vida avlägsenhet och oduglighets skull”, vilket betydde att den inte hade någon odlingsbar mark.

På tomten uppfördes en stuga med kammare och kök som vid 1770-talet uppgavs vara i mycket dåligt skick. Mellan åren 1780-1800 ägdes gården av en klädesvävargesäll, operaskräddare och stämpelmästare. Dagens byggnad, hus nummer 7, kan antingen vara sprungen ur den ursprungliga stugan, eller så nybyggdes den under 1800-talets början. Enligt taxeringsvärdet kom en värdeökning som antyder en renovering eller dylikt. Senare värdehöjning omkring sekelskiftet 1900 vittnar om att byggnaden renoverats på nytt, sannolikt med dess befintliga tidstypiska pärlspontsinredning och förstukvist. Under 1800-talet ägdes gården av ett flertal ägare med titlar så som varvstimmermän, järnarbetare, järn- och smedsarbetare.

Det finns inga uppgifter om trädgårdens utseende förrän omkring 1900, men eftersom tomten varit ett kalt berg från början kan man tänka sig att odlingarna växte vartefter ägarna lyckades fylla på tillräckligt med jord. År 1922 övertogs tomten av Stockholms stad.

Upprustning och renovering

År 2001 genomfördes en renovering av byggnaden samt förnyelse av trädgården med traditionellt växtmaterial, nya fruktträd, gräsmatta, odlingsland, bärbuskar och syrener. Anläggningen blev delvis en modernisering i plan och planteringssätt, men med återskapad karaktär av en fruktträdgård från sekelskiftet 1900. Syrenerna bevarades tillsammans med betongplattor från 1970-talet. Byggnaden, nummer 7, renoverades till ateljé/sommarbostad med bevarade byggnadsdetaljer och renoverade fönster och dörrar.

BYGGNADSBESKRIVNING

Gården omges av ett rödmålat plank med en gavelförsedd port och enkeldörr med snidad dekor från Mäster Pers gränd. I nordvästra hörnet står ett

sadeltakskränt lusthus i snickarglädjestil med ett rum, sannolikt från sent 1800-tal. Det har panelade fasader och en veranda av pärlspont. Trädgården är gräsklädd och har buskvegetation och fruktträd.

Mäster Pers gränd 6, nummer 7

Huset är ett envårigt panelat timmerhus med synliga knutlådor under ett sadeltak av enkupigt tegel. I söder finns tillbyggt uthus av plank med pulpettak. Byggnaden står på en murad grästensgrund med källare under en del av huset. Fönstren är små kvadratiska med mittpost och spröjsade bågar med gamla beslag. De omges av profilerade foder och fönsterluckor med panel och smidda gångjärn av 1700-talskaraktär. Entrén är placerad i en veranda med pulpettak av plåt mot norr. I verandan finns grönmålade småspröjsade fönster och pärlspontspanel. Dörren till verandan är en enkeldörr med fyllning och glasad spröjsad överdel. Från verandan till stugan är en panelklädd enkeldörr. Huset planlösning och rums-volymer är bevarade med eldstäder, fyllningsdörrar och snickerier.

FD BARNÄNGEN MINDRE 44

Mäster Pers gränd 8 a (nummer 8 på kartan)

HISTORIK

Tomten uppläts 1777 till skeppstimmermannen Anders Hultin och kallades ”ett stycke ödeberg”. Den bebyggdes någon gång mellan åren 1777 och 1798. År 1798 övertog varvstimmermannen Petter Bodin tomten och därefter strumpfabrikören Nils Sorendals. Vid hans hustrus bouppteckning 1821 angavs egendomen som ”en gammal oförsäkrad gård” och 1835 innehöll huset ett rum och kök. År 1837 ägdes fastigheten av vedbärare Daniel Bergqvist och under 1880-talet av tvätterskan Britta Dahlgren. Tomten förvärvades av Stockholms stad 1905.

Upprustning och renovering

2001 genomfördes en varsam upprustning där äldre byggnadsdetaljer och eldstäder bevarades.

BYGGNADSBESKRIVNING

Tomten omges av ett rödmålat plank och staket. Vid den östra tomtgränsen står hus nummer 8. Stugan är sammanbyggd med ett rödfärgat envårigt uthus av bräder och tegelklätt pulpettak. Bebyggelsen har en ålderdomlig karaktär.

Mäster Pers gränd 8 a, nummer 8

Huset är en envårig timmerstuga under ett sadeltak av enkupigt tegel. Stugan står på en grästensgrund med rödfärgade fasader av stående pärlspont samt knutlådor. Sannolikt kläddes fasaden med pärlspont under tidigt 1900-tal. Fönstren är utformade med mittpost och två spröjsade bågar, äldre beslag och innanfönster. Några har fönsterluckor med stående bräder och beslag av 1700-talskaraktär. Mot väster finns en panelklädd farstukvist med sadeltak av tegel. Ytterdörren är en halvfransk enkeldörr med glasad småspröjsad fyllning. Invändigt bevarar huset äldre eldstäder och fyllningsdörrar.

FD BARNÄNGEN MINDRE 13

Bergsprängargränd 6, Mäster Pers gränd 8b (nummer 9-11 på kartan)

HISTORIK

Lars Myrmans tomt

År 1735 uppläts tomten till ullkammaren Lars Myrman som under de närmsta fem åren uppförde en liten stuga. Från 1744 då Myrman sålde tomten, fram till 1760-talet hade den tre ägare; skeppstimmermannen Johan Thylander, järnbäraren Erik Mattson och vaktmästaren Carl Rydvall.

Vid mitten av 1760-talet lät Rydvall utvidga tomten och uppföra ett stenhus, hus nummer 9. Det är oklart hur stenhuset såg ut från början, men mantalslängder från 1790 omnämner åtta fönster. I en brandförsäkring från 1812 beskrivs husets botten-våning med en välvd källare, en svale, en bod, en bagarstuga med ugn samt en liten förstuga. Via stentrappa kunde den andra våningen nå som innehöll ett kök med spis, två rum med kakelugnar och gipsade tak. Det är troligt att huset haft samma storlek sedan 1760-talet, men att vindsvåningen möjligen inretts senare. Under 1950-talet renoverades huset då källargolven sänktes och trappan byggdes om, men bibehöll sitt ursprungliga läge. Äldre murade köksspisar revs, fyra nya fönster upptogs mot öster och planlösningen på vindsvåningen förändrades.

Vid brandförsäkringen 1812 omnämns flera byggnader på tomten. För första gången nämns hus nummer 11, som en träbyggnad med tegeltak som innehöll ett rum med spis samt förstuga med panelade tak. 1860 beskrivs stugan innehålla passage, kök med spis och rum med kakelugn och tapeter.

Även lusthuset, hus nummer 10, omnämns i

brandförsäkringen 1812 som ut- och invändigt panelat med tak av tegel.

Under 1800-talet ägdes tomten av 11 olika ägare med titlar såsom bland annat bagare, slaktargesäll, tumstocksfabrikör och smedsmästare. År 1900 över-togs fastigheten av Stockholms stad. På gården stod flera bodar och timmerhus, numera rivna.

Upprustning och renovering

År 2002 genomfördes en restaurering av trähuset nummer 11. Sedan 1950-talet har stugan använts som ateljé och några förändringar genomförts, bland annat fönsterbyte. Vid restaureringen 2002 renoverades den befintliga interiören och ny el drogs in.

År 2013 renoverades stenhuset, nummer 9, med ny tvättstuga, kök och badrum.

BYGGNADSBESKRIVNING

Den ursprungliga tomten är idag avdelad med rödmålat staket mellan hus nummer 9 och 11 och varsin entré från Mäster Pers gränd och Bergsprängargränd. Till stenhuset nummer 9 finns ett tillhörande uthus vid den östra tomtgränsen med rödmålade och panelade fasader och tegeltak. Trädgården har gräsmatta, buskvegetation och fruktträd samt gruslagda gångar. På timmerhusets tomt står en liten rödmålad bod och i trädgården finns gräsmatta, lövträd och buskvegetation.

Stenhuset, hus nummer 9

Huset är uppfört på en gråstens- och tegelgrund med svartmålad sockelvåning och gulputsade fasader med profilerad takfot. Taket är brutet och täckt pulpettak med enkupigt tegel och skorstenar. Fönstren är i liv med muren och sekundära. De har en kvadratisk utformning med mittpost och två spröjsade bågar. Entrédörren har tre halvfranska fyllningar och posthornsbeslag.

Invändigt bevarar huset en ålderdomlig karaktär. I förstugan finns kalkstensgolv. Väggar och tak är putsade och har putsade valvbågar. Alla fönster är placerade i välvda djupa nischer, bortsett från dem som sattes in under 1950-talet som har raka nischer. Dörrarna består av dels tre fyllningar, utanpåliggande lås och profilerade foder och dels fyrfyllningsdörrar med utanpåliggande fyllningar, några med äldre platta gångjärn. Till den andra våningen leder en trappa med steg av kalksten och järnräcke. På den andra våningen finns en 1700-tals kakelugn med blå

INTERIÖR FRÅN BERGSPRÄNGARGRÄND 6. FOTO: J. MALMBERG

dekor, deponerad av Stadsmuseet. Övriga kakelugnar är vita runda kakelugnar från 1800-talet. I köket finns en skåpsvägg från slutet av 1950-talet

Lusthuset, hus nummer 10

Lusthuset uppfördes före 1812. Det har en kvadratisk plan och ett pyramidtak av tegel. Det står på en stengrund med inslag av tegel och väggarna är klädda med locklistpanel. Till entrén leder en trätappa med handledare. Dörren har stående panel och fönstren består av enkla bågar med spröjs och släta omfattningar. Invändigt finns en bröstpanel.

Timmerhuset, hus nummer 11

Stugan uppfördes före 1812. Det är ett envårigt

timmerhus med locklistpanelade fasader under ett enkupigt sadeltak med skorsten. Huset står på en gråstensgrund och har synliga knutlådor. Fönstren

är sekundära med fönsterluckor av diagonalställd panel. Entrédörren är panelad. Invändigt finns äldre eldstad och snickerier bevarade.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren "Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar". Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.